

L i l i á ř – informativní zájmový zpravodaj specializované základní organizace pěstitelů lilií ZO ČZS MARTAGON – č. 2/2003

Výbor ZO ČZS MARTAGON:

předseda:	Ing. Stanislav Ševčík
místopředseda:	Ing. Jaroslav Simandl
jednatel:	Ing. Petr Šrůtka
hospodář:	Milan Michal
výstavy:	Jiří Hloušek
členové výboru:	Jiří Kovář, Ing. Jiří Svoboda
redaktor Liliáře:	Dr. Karel Vereš
korrespondenci zasílejte:	Ing. Petr Šrůtka Katedra ochrany lesů Kamýcká 129 165 21 Praha 6
príspevky do Liliáře, reklamace zpravodaje:	Dr. Karel Vereš Mochovská 33 198 00 Praha 9

Obsah:

Úvodník (<i>Karel Vereš</i>)	22
Zastav se a všimni si, že lilie také voní (<i>Donna J. Hathaway, Portland, Oregon</i>)	23
Ještě několik poznámek k problematice klíčení (<i>I.J. Černohorský</i>)	29
Hoell, klíčení a světlo ještě jednou (<i>I.J. Černohorský</i>)	30
Ze surfování na Internetu (<i>Jiří Kovář</i>)	30
Silk Road – otázky a odpovědi (<i>I.J. Černohorský</i>)	35
Botanické lilie 37. – <i>L. ledebourii</i> (<i>Karel Vereš</i>)	37
Hybridní lilie 37. – <i>Latvia, Ia/b</i> (<i>Karel Vereš</i>)	37
Anketa Severoamerické liliářské společnosti o nejlepší lilii roku 2002 (<i>Karel Vereš</i>)	38
Drobné rady, které jsem si ověřil (<i>Karel Vereš</i>)	39
Ještě k fasciaci (<i>I.J. Černohorský</i>)	40
Letošní liliářské výstavy	40
Jubilanti	41

Vážení přátelé!

Březnová členská schůze naší organizace se vydařila a rád o ní podám aspoň stručnou zprávu těm, kteří se jí nemohli zúčastnit. Jako přednášející o orienpetech nebudu přednášku hodnotit, potěšilo mne, že byla živá diskuse, která dokazuje, že čím dál více našich členů pěstuje tyto odolné zahradní lilie a má s nimi již dobré zkušenosti.

K dobré atmosféře přispěly ještě dvě okolnosti. Ing. Václav Jošt obdařil naši organizaci velkou zásilkou liliových cibulí, obsahující nejen asijské, LA- a čínské hybridy, ale i několik orienpetů, které na rozdíl od předcházejících byly vydraženy v narychlo zorganizované a neformální aukci. Ostatní cibule byly prodány po 10 Kč. Na každého se dostalo minimálně po jedné cibuli a navíc celkový výnos výrazně posílil naši spolkovou pokladnu.

Jménem výboru a jistě i vašim jménem děkuji panu Ing. Joštovi za jeho pěkný dar a mám za to, že výrazně přispěl k dobrému startu do nové sezóny.

Další příjemnou okolností byla na tak raný termín až neobvykle dobře dotovaná tombola, z níž se opět dostalo na každého, dokonce i na mne, ačkoliv jsem jako obvykle přišel poslední. Když k tomu přičteme ještě činnost naší minikavárny s obsluhujícími paní Kolaříkovou a Reisovou, obrázek je kompletní.

Předseda organizace Ing. Ševčík nám připomněl letošní akce organizace, podrobnější informace o výstavách budou zveřejněny. Pan Ing. Ševčík přivítal také dva nové členy, přátele Vratislava Nováka z Čakovic a aspoň na dálku Stanislava Šupitu z Hrádku nad Nisou.

Na tomto místě se chci také omluvit naší dlouholeté člence paní Věře Voborské, které jsme při gratulacích v Liliáři č. 1/03 přidali deset let. A to se musí stát zrovna paní Voborské, která vždy vydatně zvýší svůj členský příspěvek. Přejeme jí hodně zdraví s přáním, aby těch deset let brala jako zálohu.

Karel Vereš

Zastav se a všimni si, že lilie také voní

Donna J. Hathaway, Portland, Oregon

Většina lidí se zajímá o lilie především pro jejich krásu, vyjádřenou tvarem a barvou květu. Listují-li podbízivými katalogy lilií, zatrhávají dlouhý seznam těch, které zkrátka musejí mít. Většina těchto publikací se zmiňuje o tom, že trubky a orientály voní, ale jen zřídka je vůně popsána nějakými přesnějšími termíny. Prodavači v obchodech s cibulemi bývají ještě více vágní, a pokud se o vůni vůbec zmiňují, tvrdí o všech liliích, o které má kupující zájem, že jsou voňavé, čímž připraví zejména nováčkům první zklamání. Velká škoda, že trochu víc nerozlišují, jelikož rozdíl mezi různými skupinami lilií jsou překvapující. Pokud by byly dvě různé botanické lilie izolovaně srovnány jedna s druhou, mohlo by se dokonce stát, že by nebyly zařazeny do stejného rodu. A to samé co pro vzhled, je skutečností i pro vůně. Tento článek je jen pokusem informovat, upoutat a povzbudit zvědavost u těch, kteří si dosud neuvědomují široké spektrum proměnlivosti v rodu *Lilium* zvláště co se týká vůní.

Některé druhy rodu *Lilium* jsou známy již od dávných dob. Mezi nimi vévodí zejména lilie bělostná, *Lilium candidum*. Tento mramorově bílý květ byl již v předkřesťanské době symbolem plodnosti v zemích okolo východního Středomoří, a následně byl zapojen do služeb rané křesťanské církve jako symbol čistoty panny Marie. Je vcelku snadné vysvětlit, jak je možné, že tato lilie byla užita jako symbol obou těchto záležitostí; barva je ta nejčistější bílá, kterou si jen lze představit, avšak k tomu je tu velmi svůdná, podmanivá a sladká vůně. Je jednou z těch, které buď musíte milovat, anebo nenávidět, a patří do té samé skupiny vůní jako *Gardenia*, *Polianthes tuberosa* nebo šeřík. Tyto květy obsahují sloučeninu zvanou indol, která napomáhá vytvářet opojné, silné aroma, ale která však také způsobuje silný a nepříjemný sklon těchto květů k vadnutí a odumírání. *L. regale* a ostatní druhy čínských trubkovitých lilií tuto vlastnost mají také. Zajímavou vlastností květů z této skupiny vůní je jejich schopnost ovlivnit mentalitu lidí, kteří se nacházejí v jejich těsné blízkosti. Proto musíme být opatrní, pokud přineseme tyto květy do uzavřených prostorů, jelikož jejich vůně může vyvolat závratě, euforii anebo dokonce mírnou psychózu u lidí k tomu náchylných. Nejznámější květinou s touto vůní je narcis, pokud aplikujeme čistý olej z něho na kůži, může dokonce vyvolat halucinace. Na druhé straně je tento typ vůně přímo návykovou drogou pro ty, kterým se skutečně líbí - za sebe dodávám „Navždy tvá!“ - a my jsme potom skutečně šťastni, jen pokud jsme po celý den obklopeni liliemi a gardéniemi.

Načichání této vůně způsobuje mírnou „špičku“ a obecný pocit blažené spokojenosti. Jen jedna námitka – nejsme příliš výkonní, pokud jsme v zajetí této vůně. Slovo „indolence“ (=netečnost, nevšímavost, pozn. překl.) má ty stejné kořeny jako název hlavní složky vůně, indolu, a toto slovo vyvolává představu lidí, kteří jak ve zvláštním filmu sedí s kalným zrakem a s jednou paží visící po straně pohovky, a koktejlová sklenice jim už už vypadáva z ruky.

Roy Genders, známý anglický klasický autor mnoha knih o zahradničení, udává, že vůně květů spadají do osmi různých skupin. Jsou to vůně: těžké, aromatické, fialkové, růžové, citrónové, ovocné, živočišné a medové. Mnoho květů má ve své vůni zakomponovány složky z více skupin, jelikož esenciální oleje, které tvoří květinové vůně jsou velmi složité a těkavé. K tomu navíc existují podskupiny k některým z nich, například ke skupině „ovocných“ vůní. Květy mohou vonět podobně jako řada druhů

ovoce. Pokud pomyslíme na růže samotné – jejich vůně může být čistě „růžová“, což je stará vůně, založená na vůni růže syrské (*Rosa damascena*) a jiných starých odrůdách růží. Mnohé nové čajohybridy a jiné skupiny moderních hybridů mají geny jak z růže vonné (*Rosa odorata*), tak i z růže čínské (*Rosa chinensis*) a z dalších druhů růží. To propůjčilo těmto potomkům původních růží mnoho odstínů ovocné vůně.

Jejich vůně může být podobná ostružiníku, jablku nebo jahodám. Jednou z mých osobních favoritek je příjemně oranžově růžová čajohybrida nazývaná „Rosemary Harkness“, která je navoněná odstínem vůně plodů mučenky. Prakticky všechny lilie mají vůni, která patří do skupiny „těžkých“, avšak jak všichni víme, je mezi nimi množství nuancí, takže bude nejlépe, když je každý z vás posoudí sám. To je součást naší liliářské zábavy.

V lexikonu pro voňavkáře jsou vůně, včetně vůní nerostlinných materiálů, kategorizovány odlišně. Jsou řazeny do skupin jako vůně „teplé“, „neutrální“ nebo „chladné“ a dále děleny na typy jako „jasné“, „těžké“, „bílé květy“, „rostlinné“, „živočišné“ a tak dále. Dokončené parfémy spadají do jedné ze šesti hlavních rodin vůní: květová, orientální, fougere (kaprad'ová), chypre (mechová), citrusová a zelená.

Mezi nimi je mnoho stupňů a podskupin, jako „květově orientální“ anebo „ovocně květová“. Ovšemže voňavka obsahující vůni lilii bude typ vůně rostlinné, ale naneštěstí je velmi málo takových, které by měly lilii jako hlavní složku. Je totiž velmi prchavá, sice velmi vhodná do směsí, ale je obtížné ji zachytit a stabilizovat podobně jako sněhovou vločku v dlani. Spadá do kategorie vůní „chladných“, podobně jako vůně konvalinek nebo Stephanotisů. Pokud je již užita vůně lilii, je to obecně vůně lilie bělostné, jejíž těžké „bílé květové“ aroma stoupá do hlavy podobně jako jasmínové, ale je poněkud chladnější, hlubší a více tajemné.

Květy, které nejvíce voní, ztrácejí zpravidla jinou kvalitu květů – a to barvu. Většina z nich je bílá, světle růžová, nebo žlutá, a jsou tak velmi dobře viditelné v noci, zvláště při osvětlení měsíčním světlem. Tyto květy okupují zvláštní niku ve velmi obsazené soutěži o úspěšné množení – spoléhají na noční živočichy místo na včely, vosy nebo mouchy. Zvláště v Evropě, kde nežijí kolibříci, se mnoho rostlin se během evoluce přizpůsobilo k opylení pomocí mnoha druhů nočních motýlů anebo i drobných netopýrů. Tato zvířátka jsou lákána k otevřeným květům z míst od nich na míle vzdálených, a to pouze jejich vůní. Zvláště svůdnými činí tyto vůně také to, že často napodobují feromony, které jedinci hmyzu používají k tomu, aby přilákali opačné pohlaví, a existují noční motýli, kteří vydávají sladké květové aroma proto, aby přilákali partnera opačného pohlaví třeba i z velké dálky. Naproti tomu květy zde na západní polokouli, které jsou navštěvovány kolibříky, lákají svoje opylovače pouze vizuálními signály a jasnými barvami. Ptáci mají bystrý zrak, ale slabý anebo vůbec žádný čich. Odměnou je zde přesto to samé – hojný nektar a/nebo bílkovinami bohatý pyl. Zato růže a další květy jednájí obojím způsobem. Včely jsou lákány jejich barvou a rozsáhlou přistávací plochou, ale navíc ještě rozvinuly vůni k přilákání brouků a jiných druhů hmyzu k bohaté hostině na nabízeném pylu. Jen pomyslete na to, kolik pylu asi přilepí lilie na svého hmyzího pomocníka!

Noční květy si často šetří svou krásu na jejich dobu, která přichází až po západu slunce. Dobrým příkladem jsou zde rostliny z příbuzenstva tabáku, pocházející převážně z Nového světa, které kolibříky nebo včely vůbec nelákají. Přes den jsou netečně pokleslé a vypadají, že již uvadnou. Avšak jakmile se slunce kloní k západu,

zcela se změni. Jejich dlouhé bílé trubky zpevní a široce se otevřou, a lákají noční motýly i z dalekých míst vůní podobnou jasmínové s příděchem kouře z dýmek. Zato lilie nejen že se na noc nezavírají, ale u těch, které voní, vůně ještě zesílí. Kdokoli, kdo má na zahrádce skupinu *L. regale*, si to může ověřit. Pokud patříte k těm šťastným, kteří pěstují lilie bělostné (to znamená *L. candidum*) jen vyjděte ven a podívejte se na ně, jak vypadají v měsíčním světle. Jejich voskově bílé květy září jak alabastr, a jejich vůně je skutečně omamná.

Jinou mou oblíbenou je *L. formosanum*, jejíž dlouhé elegantní trubky svou ryzí krásou vše překonávají. Vůně je během dne velmi příjemná, podobná jako u nejbližší příbuzné *L. longiflorum*. Počkejte ale na začátek večera a vůně náhle zesílí a naplní vzduch směsí vůně gardenií, kokosu a něčeho, co mohu označit jako „mýdlo pro hosty“, čistá čerstvá vůně, jejímž nejlepším příkladem jsou tropické květy rostlin rodu *Stephanotis*. To vás zadrží venku až do úplné tmy, kdy při troše štěstí uvidíte lišaje, stejně velké jako kolibříci, jak rozvinují své dlouhé sosáky a opájejí se nektarem jako na novoroční párty.

Podle mých vědomostí je jedna lilie, která je během dne absolutně bez vůně, ale v noci velmi voní, a to je *Lilium nepalense* (takových je víc, např. *L. bakerianum* – pozn. překl.). Tento výjimečný druh vydává své aroma jen tehdy, kdy ví bezpečně, že je noc. Mnoho lidí, včetně mě, to dosud nikdy nezakusili. Myslela jsem si, že k ní konečně přivoním na mezinárodní výstavě NALS v roce 2000, jelikož tam byl jeden exponát, ale bylo to v místnosti a za silného umělého světla, takže stále nechtěla vonět, ani pozdě večer. Možná ucítím její vůni až někdy v budoucnu.

Nyní se pokusíme prozkoumat škálu vůní mezi různými druhy a odrůdami lilií. S výjimkou několika druhů, jejichž vůně je poněkud nevábna, jako jsou *L. amabile* a *L. pyrenaicum*, (v případě *L. pyrenaicum* bych si dovolil odporovat, pozn. překl.) hodnotí většina lidí vůni lilií jako alespoň do jisté míry příjemnou. Orientální hybridy jsou velmi oblíbené, v květinářských obchodech jsou běžně ke koupi a pohled na ně je úžasný. Podle mého hodnocení jsou co do vůně nepřekonatelné v rámci celé rostlinné říše. Ale připouštím, že zde mohu být mírně zaujatá.

Nejsilněji voňavou lilií z této skupiny je *L. auratum*, japonská zlatopásá lilie, která spolu se svými hybridy, jako například „Imperial Gold“ vydává sytou „topickou“ nebo „exotickou“ vůni (jsem si jista, že nejsem sama, kdo si myslí, že orientální lilie by měly být pěstovány jen ve sklenících, po mé zkušenosti s jejich extravagantní vůní a po shlédnutí jejich mohutných květů, jakých zde dosahují). Kdo potom může věřit tomu, že jsou to odolné cibuloviny, které by mnozí z nás mohli pěstovat volně na zahradě? Pro některé lidi je její vůně příliš silná, ale tento druh je jediný z orientální skupiny lilií, který má „těžký“ typ vůně. Křížení *L. auratum* s ostatními příbuznými liliemi zmírňuje sílu vůně hybridů až téměř zmizí anebo poslouží k podtržení nové kvality. Všimněte si například lilie „Stargazer“, její aroma je silné, přestože má ovocnou anebo „vínovou“ charakteristiku. Barva může být i stopou vedoucí k vůni, jelikož indikuje, který ze zapojených druhů geneticky dominuje v daném hybridu. U orientálů například světlá růžová barva indikuje i nevtíravou vůni díky vlivu *L. speciosum*, jejíž subtilní vanilkové aroma se líbí každému. Nedávný přídavek k orientálním hybridům je *L. rubellum*, která zakomponovala delikátní a opojný prvek do vůně svých hybridů. „Rosario“ je jedním z nejlépe známých potomků a proslavil se právě svou opojnou vůní směřující aroma vanilkové, čerstvě ovocné a muškátové, a to nezmiňuji skvělou sytě růžovou barvu. Vždycky dostanu hlad, když projdu kolem

„Rosario“. *L. japonicum* také dodává svým hybridům pěknou růžovou barvu a menší květy. Nejmenší podíl má v orientálních hybridech *L. nobilissimum*, která nese ze všech rodičů nejlepší vůni, ale sama je liliářům prakticky neznámá, jelikož její pěstování je obtížné a dokonce i na své domovské lokalitě je velmi vzácná.

Ostatní jsou již méně okázalé, i když jistě ne méně příjemné. „Pink Ribbon“ a podobné typy vyvažují intenzivní vůni *L. auratum* sladkostí *L. speciosum*, a u některých se jejich vůně v něčem podobá růžím, ačkoli je mi tajemstvím, odkud ji mohly vzít. Jiné orientály, které mám ve své sbírce, voní velmi rozmanitě, například jako čaj Earl Grey, nebo francouzský parfém (ten dražší typ), jako kůže, čistí koně, karafiáty nebo lýkovec. Jeden z nejzajímavějších hybridů lilií je „Black Beauty“, hybrid mezi *L. speciosum* a nevonnou, ale velmi robustní *L. henryi*. O této životaschopné lilii se většinou soudí, že je bez vůně, ale při pečlivém prozkoumání zjistíte, že jemně voní jako silice sladkých fialek (voní nejen „Black Beauty“, ale i *Lilium henryi*, i když velmi subtilně a hlavně v noci – pozn. překl.).

Pokud mluvíme o *L. henryi*, tato lilie je velice pozoruhodná pro svou úlohu, kterou má při vzniku tzv. aurelian hybridů. Byla prokřížena s přírodními čínskými trubkovitými druhy lilií jako například s *L. leucanthum* var. *centifolium* a *L. sargentiae*, což přivedlo na svět skupinu lilií po stránce životaschopnosti a krásy těžko překonatelných. V jejich genetické výbavě jsou oranžové a jasně žluté barvy, neznámé u původních čínských lilií (a co *L. sulphureum* ? – pozn. překl.), a s tím přišla i změna jejich vůně. Čínské trubky jsou nádherně voňavé, ale vzhledem k vysokému obsahu indolu „odumírají ošklivé“, jelikož když stárnou a uvadají, mohou vydávat nepříjemný zatuchlý pach. Tento pach je podobný oděru starých ponožek. Přimísení vloh *L. henryi* do této skupiny tento rys do různé míry zmírnilo, což činí výsledné hybridy mnohem přijatelnější jak pro pěstování na frekventovaných zahradních místech, tak i pro jejich užití v místnostech jako řezané květiny. Některé z nich si ale své dědictví z trubek ponechaly. „Gold Eagle“ má sice plochý květ svítivě žluté barvy, a je viditelně blízký *L. henryi*, ale jeho aroma je podmanivě silné s pižmovým nádechem. Mám ale tento klon ráda, přestože doma bych jej nesnesla.

Vůně většiny aureliánů není již tak intenzivní. Typy podobné klonu „Orange Sunburst“ mají často kořeněnou hřebíčkovou vůni, podobně jako cukrová srdíčka se vzkazem, která se posílají na sv. Valentýna. Typy „Heart's Desire“ krémové s oranžovým hrdlem mají senzační sladkou zimolezovou vůni. Mým osobním favoritem je nyní již nesehnatelný „Thunderbolt“, starý hybrid z nejslavnějších dob Oregon Bulb Farm. Jeho aroma je chladné a svěží, ale s poutavým skořicovým nádechem. Tato nádherná lilie stále roní nektar a je skutečným magnetem pro kolibříky.

„A jak je to s asijskými a americkými hybridy“, mohli byste se zeptat „jsou mezi nimi také voňavé?“ Ano, je několik asijských botanických druhů které voní, jako například *L. lankongense* a *L. cernuum*, ale jejich vůně je velmi subtilní a při křížení s ostatními druhy ji jejich hybridy obvykle ztrácejí. Můžete ji však vychutnat u původních botanických rodičů, což je další dobrý důvod pro pěstování divoce rostoucích lilií. Z amerických lilií voní jen několik málo druhů, ale ty pak stojí za to. Například, *L. parryi*, západní lilie suchých půd, má příjemnou čistě žlutou barvu (její přezdívka je citrónová lilie) spolu s překrásnou čerstvou vůní patří mezi nejlepší z rodu lilií. Není ale snadno pěstovatelná, a tak ji raději ponecháme specialistům. Nejvíce voňavá ze všech amerických lilií je *L. washingtonianum*, lilie z Mount Hood.

Květ této výjimečné lilie je čistě bílý, měnící se při odkvétání do vínově purpurové, ačkoli existují formy, které zůstávají bílé. Ale vůně je jedním slovem velkolepá. Je to silná směs hvozdíku, gardenie, lýkovce a je v ní i cosi jako „liščí divokost“ této přírodní lilie. Naneštěstí pro většinu z nás, na zahradách se jí moc nedaří a je ohrožena i na svých přirozených stanovištích. Musíme udělat vše, abychom zachránili takovéto rostliny, a vlastně všechny divoké rostliny, které jsou nenahraditelné.

Svět lilií byl teprve nedávno obohacen o orienpety a asiapety, které se nyní stávají na zahradách běžné, o čemž nebylo možné donedávna ani snít. Jsou to potomci lilií, které se přirozeně nemohou křížit, ale zásluhou zanícených šlechtitelů tyto nevídaně krásné květy přece jen přišly na svět. Vzhled těchto lilií však poněkud klame. Některé z nich natolik připomínají jednoho z rodičů, až je těžké říci, že jsou to skutečně kříženci dvou různých rostlin, zatímco jiné promíchávají charakteristiky svých rodičů natolik, že je těžké odhadnout, co se v jejich genech skrývá.

Pro mě je ovšem na orienpetech nejoblíbenějším rysem rozkošná paleta vůní. Mnohé kombinují sladce kořeněnou vůni orientálů s těžkým pižmovým aroma trubek, což někdy vyústí do něčeho natolik nehezky omamujícího, jako je „Silk Road“, což je asi nejsilněji vonící lilie na světě. Jiné mají slabší, subtilnější vůni, ve které je těžké aroma trubek zkroceno na měkkou jemnou ovocnou vůni, jako například u „Reverie“ - lilie, jejíž vůně by měla být lahvována a prodávána jako parfém, pokud bych o tom mohla rozhodovat. Jeden z prvních intersekčních hybridů v této oblasti byl „Yuri No Hikari“, kříženec mezi *L. auratum* a *L. longiflorum*, což jsou dvě lilie, které se ani v přírodě nepotkávají. tato chladná bílá kráska vypadá jako mohutná *L. longiflorum*, a po svém orientálním rodiči sice nezdědila žádné tečkování, ale přistupte k ní blíže a budete odměněni vůní, která je téměř tatáž jako u likéru Midori z medového melounu, zcela jiná, než jakou má kterýkoli z rodičů! To je to, co obdivuji na mezisekčních hybridech. Spolu s takovou barvou a tvarem květů, o jakých se dá jen snít, voní jako tropické ovoce nebo exotické koření a jen někdy podobně jako jejich rodiče. Některé z LA hybridů (kříženci *L. longiflorum* a asijských lilií) jsou také vonné, ale jen velmi jemně, neboť zde asijský rodič převládá nad druhým. Mnohé z nich byly zpětně kříženy, aby tak získaly sytější barvy, a jediný doklad rodičovství *L. longiflorum* jsou zúžené „labutí krky“ poupat a velké květy. Doufám, že se šlechtitelé nyní zaměří na otázku, jak posílit vůni těchto hybridů.

Na konec připojuji seznam některých z mých osobních favoritů mezi liliemi, ale udělejte si také svůj vlastní průzkum. Jistě existuje lilie, jejíž vůně se bude zamlouvat i vám. Podle mého názoru je vůně květů jednou z mých největších životních radostí. Tento čichový vjem by měl být obdivován stejně jako jejich viditelná краса.

Orientály

„Casa Blanca“ má sladce vanilkovou vůni. Líbí se každému.

„Le Rève“ je lehká, čerstvá, éterická.

„Evelina“ voní sladce jako cukroví, neuvěřitelně delikátně.

„Acapulco“ je exotické jako „Stargazer“, jen trochu lehčí a chladnější.

„Versailles“ má lehkou, ale pronikavou vůni, v noci se snadno nese vzduchem a je podobného typu jako měl dnes již nesehnatelný „American Eagle“

„Taj Mahal“ má tajemnou znepokojivou vůni zděděnou po *L. nobilissimum*

Trubky/aureliány

„White Henryi“ má vůni z aureliánů nejchladnější, ale ne těžkou.

L. regale je sladká a omamující jako Gardénie, zejména v noci, kdy květy jsou čerstvé; nemá sobě rovné.

L. leucanthum var. *centifolium* má temnou a zešeřele „divokou“ vůni.

„Lady Anne“ je medová, velmi sladká a intenzivní.

„Sentinel“ typy trubek s čistě bílým květem mají velmi čisté, čerstvé aroma charakteristické pro tuto skupinu.

Ostatní

L. hansonii je jedním z příjemně vonících martagonů. Voní podobně jako smažené koblíhy (v dobrém smyslu!), teplá muškátová vůně.

L. speciosum „Uchida“ kvete každý rok jako poslední a nabízí směs vanilkové vůně a francouzského parfému; stojí za to na ni čekat.

Doporučené čtení pro ty, které zajímají vůně

Je samozřejmé, že každá kniha, věnovaná především liliím, bude také hovořit o jejich vůních, a většina z nás již řadu takových knih přečetla. Zde ale nabízím další pro dokonalejší poučení o světě voňavých rostlin.

Kterákoli kniha o vůních od Roye Genderse (nebo kterákoli od něj o zahradničení) stojí za to číst. Naneštěstí jsou již vyprodány. Zkuste sehnat v nějakém antikvariátě anebo v knihovně alespoň následující tituly: *Perfume For Your Garden*, *Scented Flora of the World*, anebo moji nejoblíbenější *Perfume Through the Ages*. Tato kniha pojednává mimo vůní květů o celé historii vůní a voňavkářství v dějinách lidské civilizace, a je zcela nezbytným čtením pro obdivovatele vůní.

Jednou ze základních zahradnických knih všech dob je *The Fragrant Path* kterou napsala Louise Beebe Wilder, publikovaná v roce 1932. Již dlouhou dobu vyprodaná, ale byla znovu vydána v nezkrácené podobě jako *The Fragrant Garden* nakladatelstvím Dover Books v roce 1974 a je ještě k sehnání. Je to milá útlá knížka, která okouzlivým stylem pojednává o všech stránkách voňavých rostlin pro zahrady v mírně teplém klimatu. Je pochopitelné, že mnohé z rostlin, které autorka zmiňuje, nejsou již dnes na trhu, ale nabídne vám dobré nápady, jaké rostliny si vybrat. Zajímavé v této knize je, že si všimá nejen vůně květů, ale i listů rostlin.

Nově vydanou knihou obsahující dobrý všeobecný přehled je *Scent in Your Garden* jejímž autorem je britský zahradnický spisovatel Stephen Lacey (vyd. Little, Brown 1991). Je zde i pěkná stať o liliích, zejména o vonných družích. Barevné fotografie mají velmi dobrou úroveň.

Abych se zmínila i o mých krajanech zde, z roku 1989 pochází kniha *Growing Fragrant Plants* kterou napsali Rayford Clayton Reddell a Robert Galyean (vyd. Harper & Row, 1989), což je praktický rádce pro pěstování všech vašich oblíbených druhů. Povzbudí vás ke zkoušení nových rostlin se vzrušující vůní a poradí, jak s nimi uspět. Na papírové přebálce jsou lilie, takže vidíte, že se musí jednat o dobrou knihu.

Z ročenky NALS 2001 přeložil Ing. Petr Šrůtka

Ještě několik poznámek k problematice klíčení

I.J. Černohorský

Semínko, nebo u některých rostlin řádně těžké semeno (vezměte si např. jen kokosový ořech) je delikátně vytvořená „spící“ forma nové rostliny. Obsahuje zárodek nové rostliny, dostatek energie ve formě, kterou umí živá buňka účinně a rychle přeměňovat a využívat (škrob, což je polymerní forma cukru), a bílkovinnou část, nazývanou aleuronovou vrstvou. Ta obsahuje jednak enzymy pro přeměnu zásobních látek a pro další úkoly, jednak bílkoviny neurčeného významu. Obsahuje také látky, které zabrání předčasnému klíčení a látky, které reagují na vhodné vnější podmínky, tj. světlo určované délkou dne a teplotu. Dále obsahuje látky, které mají zabránit tomu, aby semínka posloužila jako potrava živočichům, ať už jsou to látky páchnoucí, hořce chutnající, nadýmající či přímo toxické. Příkladem budiž látky obsažené ve všech luštěninách, jejich výsledek po požití známe všichni. Semínka obsahují i látky, jejichž účel nám není ještě zcela přesně, nebo vůbec znám. Jde o tzv. sekundární metabolity (např. opiáty v semenech máků).

Semena vydrží mnoho a na druhou stranu nevydrží téměř nic. Záleží na tom, ve které fázi se semeno nachází. Suché semeno je tvrdé, tedy mechanicky odolné. Je-li navíc ve skořápce, pak je téměř ideálně „zakonzervované“ s vydrží mnoho. Vezměte si jen účinky mořské vody, jimž odolávají ořechy palem, které jsou mořem dopravovány na další lokality. Suché semeno vydrží (a v některých případech pro další vývoj i vyžaduje) prostředí požáru, aby příští rok klíčilo. (Ano, máte pravdu, jsem lenoch, jinak bych strávil několik dnů hledáním ve 20 let starých poznámkách, kde tento fakt o jedné severoamerické borovici (?) mám).

Na druhou stranu, jakmile semínko nasaje vodu, zvětší objem, tedy nabubří (imbibice) a pak za vhodných teplotních podmínek začne klíčit. Při klíčení se uplatní takové jevy a vlastnosti jako je fototaxe a fototropismus, tj. na fotosyntéze nezávislé reakce rostliny. Zde se uplatňuje vliv fytochromu (viz můj článek v minulém čísle Liliáře). Fototaxe je proces, který umožní fotosyntetizující rostlině najít optimální podmínky pro fotosyntézu a zároveň zabrání poškození rostliny vysokou intenzitou světla. Fototropismus je proces orientace růstu v prostoru v závislosti na přicházejícím světle. Orientace může být pozitivní nebo negativní, tj. růst směrem ke světlu nebo od světla.

Vrátím se ke stavu po nabubření. Příjem vody semínkem za vhodné teploty nastartuje na sebe navazující dlouhou řadu enzymatických reakcí. Dojde-li v této době k většímu nebo menšímu zaschnutí (záleží na rostlinném druhu a fázi vývoje semínka), je proces klíčení nenávratně zrušen. Takže začnou-li nám semínka klíčit, to co musíme hlídat, je dostatek, ne však přebytek vlhkosti. Bližší studie prokázaly, že enzymatické aktivity, tj. aktivity jednotlivých enzymů, se mění – zatímco aktivita některých enzymů stoupá, jiných klesá až mizí a další enzymy si ponechávají svou aktivitu téměř neměnnou. Stojí ještě za poznámkou, že enzymy mají pro svou efektivní aktivitu jisté teplotní optimum, většinou je to teplota fyziologická nebo jí blízká. Mohou to ale také být teploty značně vyšší (při nich se syntetizují bílkoviny tepelného stresu), ale i teploty velmi blízko nule.

Zopakujme si: semeno je v základě složeno z embrya, endospermu obsahujícího škroby a aleurony a toto celé je zabaleno do plevy. Jakmile semeno začne klíčit, je to

proces nevratný – buď dojde do fáze klíčící rostlinky, která začne fotosyntetizovat, nebo uhyne.

Hoell, klíčení a světlo ještě jednou

I.J. Černohorský

Postup, kdy naklíčená semena lilií jsou vystavena světlu, což vede ke zkrácení vývoje, bez potřeby chladového ošetření použila v různých modifikacích velká skupina liliářů. Pro jednoduchost jsem si to jádro postupu, tj. vystavení světlu, označil jako „Hoellovu metodu“.

Uznávám, že jsem tím, ačkoliv nechtěně, vydával za Hoellovu metodu něco, co jí není. Panu Hoellovi se tímto omlouvám.

Abych si usnadnil pojmenování postupu, kdy jsou klíčící semena vystavena světlu, našel jsem si jiný název – „Světlem indukované klíčení“, SIK, nebo chcete-li „Light Induced Sprouting“, LIS.

Metoda funguje v různých modifikacích. V laboratořích se často nechávají semena klíčit na vlhkém filtračním papíru v Petriho misce. Pro lilie to funguje také, např. 2 roky stará, řádně vysušená semínka *L. martagon* začala klíčit po 24 dnech.

Jedno varování: je-li rašelina příliš vlhká, mohou se objevit drobné mušky (alespoň ta stvoření létají) a klíčící semínka zcela ožerou. Objevily se rady, jak pomůže např. rašelina zakrytá vrstvou perlitu, hrubšího písku atd., nejlepší je ovšem nepřelít rašelinu.

Zdá se mi, že problém přenosu drobných semenáčků z vlhké rašeliny do substrátu jse vyřešil malým trikem. Do kontejneru dám asi 2 cm vrstvu sterilní směsi starého prosátého kompostu a písku a na to 1 cm silnou vrstvu rašeliny. Rostoucí semenáčky nechám prorůst do půdního substrátu. Ke sterilizaci je nejlepší použít moderní techniku. Do mísy z varného skla jsem dal směs ke sterilizaci, zakryl skleněnou poklicí a vložil do mikrovlnky. Vyhřátí do stavu, kdy se voda odpaří a kondenzuje na pokličce jsem po zchladnutí zopakoval. Ze substrátu nevyklíčil žádný plevel, ani se neobjevily plísňe.

Ze surfování na Internetu

Jiří Kovář

V současné době především mladí lidé běžně skloňují slovo Internet ve všech pádech. Není divu, vždyť tento fenomén moderní doby může oslovit nepřeberným množstvím informací snad skoro každého. Nicméně i liliáři mají v tomto směru zajímavou možnost využít nejoblíbenější službu Internetu, tj. prohlížení „celosvětové pavučiny“ stránek www (World Wide Web). Prohlížení programů služby www (webových stránek) se vžilo nazývat „surfování“ nebo také „brouzdání“ po síti Internetu

Zajisté též i příslušníci střední a starší seniorské generace zvládnou základy práce s počítačem, zorientují se v popisech anglických názvů a ve chvílích volna

využijí dobu nízkého tarifu připojení a s radostí si zasurfují. Mohou zhlédnout mnoho zajímavého o lilích.

Já sice mnohem raději pracuji s lillemi na zahrádce a „vysedávání“ u počítače nepřeháním, ale nyní v zimních měsících, kdy článek píše, je přeci jen víc času se Internetu věnovat. Dovolte mi, abych jednu takovou „únorovou“, asi hodinovou návštěvu www stránek popsal a zmínil něco z toho, co mne tu v danou chvíli kolem lilí zaujalo. Podotýkám však, že beze snahy o podání kompletních popisů a ucelenosti tematiky. Též předem sděluji, že se tu prezentují dvě známé liliářské firmy z amerického kontinentu, konkrétně z Kanady a USA.

www.lilynook.mb.ca
www.bdlilies.com

Jelikož jsou to veřejně přístupné stránky, není namístě obava chápat tento článek jako záměrnou propagaci zmíněných liliářských firem. Prohlídka jejich webových katalogů doplněná mým stručným komentářem má jen upozornit na to, že je velmi jednoduché se na Internetu „pokochat“ pěknými obrázky šlechtěných lilí, případně se zamyslet nad cenovou hladinou jednotlivých kultivarů.

Seznam lilí kanadské firmy je v katalogu velmi pěkně a přehledně řazen do jednotlivých sekcí (Division). Sekce II. martagony jsou bez obrázků. Rozsáhlý přehled odrůd rozdělený podle abecedy najdeme u asijských hybridů. Při letmém hledání kurzorem jsem zjistil, že vybočené a nicí I.b a I.c asijské hybridy jsou cenově dražší než I.a se vzpřímenými květy – ty se většinou pohybují v cenových relacích 4 až 5 CAD za 1 cibuli. U nás dobře známá '**Citronella**' (J.de Graaff) I.c, žlutá tečkovaná např. v Kanadě stojí 5.25 CAD. Současný kurz kanadského dolaru je asi 20 Kč.

ASIJSKÉ HYBRIDY- výběr

'Caliente' (Van der Salm) 4 CAD, I.a, třibarevná, základem je žlutý střed s BM asi do 1/3, který ostře přechází do červeného odstínu.

'Morden Butterfly' (W.G. Ronald) 9 CAD, I.c, višňově červená, mně tvarem připomíná spíše asiapet, ale firma ji má zařazenu v asijských hybridech.

'Pink Artiste' (Columbia Platte) 7 CAD, I.a, opět třibarevná, krémově žlutá, BM, jícen a špice růžově červené.

'Pink Pagoda' (Cebeco) 6 CAD, I.a, šeříkově růžová s řídkými tečkami, špičky bělající, tmavý švestkově modrokarmínový BM. Unikátní ... (*chtěl bych ji mít!*)

'Robinson's Comet' (Ed Robinson) 8 CAD, I.bc, tmavá malinově červená odrůda.

'Sungod' (E. Brooman) 40 CAD !!!, I.b, tmavá, velmi unikátní novinka černočervené až skoro černé barvy, nejdražší z lilí v celé firemní nabídce (... *a je to asijský hybrid!!!*).

'**Tiger Babies**' (Columbia Platte) 7 CAD, I.bc, známá sorta, v ČR též stále pěstovaná, podle mých znalostí by to měl být opět asiapet .

'**Tinos**' (Vletter & den Haan) 5,25 CAD, I.a, pěkně vybarvená novinka, krémově bílá bez teček, s hnědočerveným středem.

Asijské tetraploidy: např. odrůdy '**Freedoms Touch**', '**Liberty Bell**', '**Red Garnet**', '**Towering Inferno**' a další novinky od Van der Salma.

LILIE TRUBKOVITÉ A AURELIÁNY

'**Pink Picotee**' (Cecebo) 13 CAD, VI.a, bílá trubka s avizovaným růžovým okrajem, tzv. pikotáží (lemem, ořízkou ...). Tento znak je zatím u trubkovitých lilií neostrý jakoby lavírovaně rozmytý a vůbec se nepodobá pikotáži jakou známe např. u karafiátů, kde je pikotáž ostře a kontrastně barevně vymezena.

'**Gold Eagle**' (L. Woodriff) 13 CAD, VI.c, i u nás známý a ceněný „Zlatý orel“ je i u této firmy v této sekci nejvíce ceněn. Např. pro porovnání '**Bright Star**' 10 CAD, '**Heart's Desire**' (strain), 8 CAD apod.

ASIAPETY

'**Ivory Belles**' (L. Collicutt) 9 CAD, I.b, krémově bílá odrůda s ostře žlutým řídce tečkovaným středem asi do 1/3, špičky petálů i sepálů mají žlutou skvrnku, květenství nahloučené.

'**Silky Belles**' (L. Collicutt a W.G. Ronald) 9 CAD, I.b, bílý skoro trubkovitý květ se žlutým jícnem.

Pozn.: Pod jménem šlechtitele nebo šlechtitelky L. Collicutt, což Čech z toho vskutku nemůže poznat, se „skrývá“ jméno paní Collicuttové, která úspěšně navázala na práci p. Ronalda.

ORIENPETY (OT)

'**Anastasia**' (Columbia Platte) 22 CAD, známá vitální odrůda pochvalovaná a ceněná liliáři celého světa je v této skupině odrůd OT stále nejdražší. Jinak se dobře množí šupinováním a přestože je to triploid dá se opylovat i tetraploidními trubkami.

'**Eastern Morn**' (L. Collicutt) 15 CAD, bílá trubka s růžovým nádechem a náznakem růžové pikotáže.

'**Northern Star**' (L. Collicutt) 18 CAD, vybočené květy jsou tmavě růžové s jemným růžovým tečkováním.

'**Shocking**' (Liliande) 13 CAD, základem je žluto krémová barva s širšími okraji, hnědočervený střed květů je kontrastně oddělen, květy vybočené. Novinka.

Pozn.: Orienpety jsou v silném nástupu, možná vévodí módní vlně, ale patří jim budoucnost.

LA HYBRIDY

'My Fair Lady' (E. McRae) 5.25 CAD, světle růžová se žlutým středem, řídké tečky, ochlupená poupata.

Dále jsou zde známé různé „Royal ...“ a další původem holandské odrůdy

BOTANICKÉ DRUHY

L. lankongense (China) 10 CAD

L. canadense var. *coccineum* (Eastern N. America) 13 CAD

Druhá firma je renomovaná americká **B & D** (Bob & Diana). Stránky má též výborně připravené, jednotlivé obrázky lilií lze kliknutím dvakrát zvětšit s možností prohlídky detailních květů. Zavítejme rovnou na krátkou prohlídku novinek orienpetů, zde též označovaných zkratkou OT (oriental x trumpet), jež firma prodává za cca 10 USD za kus. Současný kurz amerického dolaru je asi 30 Kč.

ORIENTPETY

'Beseno', 'Taragona', 'Yelloween' jsou si trochu podobné, mají polovzpřímené až vzpřímené žluté květy s bílými nebo krémovými špicemi. Další barevně podobná dvojice 'Cote Diviore' a 'Georgette' má květy krémově žlutobílé s tmavším spíše žlutokrémovým jícnem a nenápadnými papilami v téže barvě.

'Conca d' Or' – jasně žlutá, širší bílé okraje.

'Futura' – žlutá, vybočené květy.

'Indian Summer' – žluté nicí (otočené dolů) květy bohatě vykvétají s nadstandardním počtem poupat.

'Mansa' – vzpřímené žluté květy s bílými okraji, kontrastní hnědý pyl.

'Ortega' – vybočené až nicí květy žlutokrémové barvy.

K nabídce orienpetů firma přiřadila a zvláště vyčlenila i jeden tzv. **OA hybrid** (orientální x asijský hybrid) '**Orania**' 11,95 USD, v korálově meruňkové barvě, který známe už i z tuzemského trhu, kde ho však někteří naši distributoři – na rozdíl od firmy B & D – vedou a nabízejí ve svých seznamech „jen“ jako orienpet.

Pozn.: Jak je to přesně se zařazením 'Oranie', těžko říct. Současný internetový ILR 'Oranii' zatím neuvádí. Někteří naši liliáři, s nimiž jsem o tom hovořil, se přiklánějí k OA hybridu (vykazuje prý částečně znaky asiátek), jiní tvrdí, že je to OT. Asi před 10 lety bylo vzájemné zkrřížení orientálek s asiátkami považováno za nesmírně obtížné až odrazující – téměř jako zbytečný pokus. V současnosti je známo, že tato křížení nejsou nemožná a některé specializované firmy prolomily bariéru nekřížitelnosti pomocí kultivací embryí na médiu a výhledově testují už stovky semenáčů OA hybridů.

LILIE TRUBKOVITÉ A AURELIÁNY

Upozorňuji na tři novinky s názvy zatím v ČR komerčně neznámými. Povšimněte si i ceny a porovnejme je s cenou sunburstů v ČR.

'Bandito' 24,50 USD, krásný sunburst typ s vybočenými květy, barva bílá se žlutým tečkovaným resp. čárkovaným jícnem.

'Czar Nicholas' 24,50 USD, podobná odrůda k předešlé, jícen je spíše krémově žlutý s okrově hnědým tečkováním, čokoládový pyl ...

'Tropical Isle' 17,95 USD, široce otevřená trubka, červenavý nádech, jícen krémově žlutý ...

Z další široké nabídky lilií, kterou nebudu už konkretizovat, bych rád poukázal na následující nejasnosti. Firma B & D nabízí asijský hybrid **'Rondo'** (I.a, sytě žlutá s velkým karmínovým BM přes polovinu tepálů), ovšem odrůdu **'Rondo'** registroval náš liliář Karel Braun jako I.c zlatě žlutou výrazně tečkovanou odrůdu už v roce 1984. Stejně zdvojení názvu je i u sorty **'Naomi'**. Firma ji nabízí jako asijský hybrid I.b červené barvy. Mnou vyšlechtěná **'Naomi'** je subtilní mahagonově červenohnědá trubka (!) VI.b/a zaregistrovaná v ILR (International Lily Register) v roce 2001 s originál vydaným certifikátem od „The Royal Horticultural Society“ (A.C. Leslie: 23.10. 2001), který mám doma uschován. Obdobný rozpor se asi stal i Ing. B. Mičulkovi, jenž v nabídkových seznamech lilií začal od podzimu r. 2001 introdukovat svou odrůdu **'Gigolo'** (I.ab/bc, intenzivně žlutá, bez teček. V pozdějších jeho seznamech je však uváděn jiný popis této odrůdy...?). Firma B & D taktéž nabízí **'Gigolo'** jako I.a, meruňkové barvy s jemnými řídkými tečkami do 1/3 okvětních plátků.

Závěrem informuji o změně webové adresy ILR, tj. česky – Mezinárodního registru lilií (MRL): Nyní se nachází na **www.prideon.com**. Vlastní akt přihlašování nových odrůd lze provádět různými způsoby. S registrací českých odrůd v MRL zájemcům pomáhá Ing. B. Mičulka, s nímž je dobré předem prokonzultovat vhodnost názvů nových odrůd, aby se předešlo duplicitě. Též je potřebné, aby byl nový klon přihlašovatelem dostatečně vegetativně namnožen.

Z jedné strany mne těší, že tyto webové stránky registru evidují zatím dvě mé odrůdy registrované v roce 1998 (**'Admirál Nelson'**, **'Ohnivý Fénix'**), ale na straně druhé – bohužel v můj neprospěch – vznikly u mého jména resp. příjmení zkomoleniny. Pokud vyloučím selhání lidského faktoru, bude pravděpodobnou příčinou těchto chyb přepis do počítačového jazyka, který neumí některá česká písmena s háčky (ř) správně zobrazit. Trochu smůly se v tomto smyslu „nalepilo“ právě na mne. I přes „rozladění“ v posledních větách musím optimisticky říci, že exkurze za liliemi po www stránkách Internetu, bezvadně doplňuje i zpestřuje nejen klidovou část pěstitelské sezóny, ale též otevírá další perspektivy u činnosti, které patří nepochybně skvělé budoucnosti.

Silk Road – otázky a odpovědi

I.J. Černohorský

Kultivar, který – ač mi ničím nepřipomíná Marca Pola a jeho hedvábnou stezku (silk road) – je fascinující. Je robustní, dorůstá až 2,1m výšky, s velkým počtem pevných květů v květenství. Pokud se výšky týká, ptejte se doc. Vereše, ten odmítá květy Silk road opylovat – ze štaflí to jde prý dost obtížně.

Předloni jsem dostal dvě středně velké cibulky kultivaru Silk Road. Věděl jsem, že je to pěkná lilie, ačkoliv trochu „neposlušná“, podle jedněch se nechce dělit, podle jiných se s ní obtížně kříží a navíc jsou nějaké nejistoty kolem původu. Optal jsem se jednoho člověka (Eda S.) a rozpoutal debatu, která probíhá dodnes. Pokusím se o stručný výtah.

Účastníky diskuse byli Ed Soboczenski, Jeff Bennet, Walter Britton, John Montgomery, Linda Darnton, Judith Freeman, John Moe, Patrick Brown, Kristin Swoszowski-Tran, Kathleen Mingl, Barry Francis, Igor Č.

Původ a ploidita

Orienpet neznámého původu byl registrován v roce 1998. Silk Road je triploid, snad původem z křížení žluté trubky Moonlight a Starburst Sensation. Jde tedy o orienpet, OT lilii. Starburst Sensation je diploid se sterilním pylem. Po opylení pylem kv. Moonlight dochází k aborci semeníků asi 50. den po opylení, takže je nutné použít techniky záchrana embrya. Takový postup použil p. Wilbert Ronald v Kanadě. Protože vznikl triploid, musí být Moonlight tetraploidem. SR poskytuje dobrá semena při opylení pylem tetraploidních orienpetů, např. Tetra Black Beauty (TBB). Často také lze získat semena při užití pylu SR na diploidní trubky. Je tedy SR plným triploidem, nebo je jeden z chromosomů poškozený, částečně nefunkční? Výsledkem byly semenáče, které Ed S. považoval za jedince nesoucí informaci mateřské rostliny, to znamená nenesoucí znaky SR kultivaru. Dobré semenáče poskytuje SR při opylení pylem z tetra White Henryi (TWH). Jeden ze semenáčů vypadá jako obří SR.

Ostatní dotázaní projevovali jisté pochybnosti o ploiditě SR.

Kathy Andersen připomněla, že máme co činit s problémem Northern Carillon a Silk Road. Údajně má jít o jedno křížení, nebo dokonce jen o dvě jména stejného kultivaru. Objevila se také tvrzení, že Northern Carillon (NC) je diploid a SR triploid. Přímým dotazem na šlechtitele (Wilbert Ronald) se ukázalo, že laboratorní testy potvrzují, že NC je také triploid. John McBride potvrdil, že SR je triploid, ale dává semena s tetraploidním pylem. Mezi takto získané semenáče patří Catherine the Great a Peter the Great, které jsou diploidní.

Důvody jisté podobnosti vedly k mnoha tvrzením a protitvrzením. Konstatování typu „mám vysazeny oba kultivary vedle sebe a obě rostliny (ne)jsou shodné“ nemají žádnou váhu. Ostatně porovnání fenotypických znaků (vnějšího vzhledu) je ošidné. Znamenalo by to výsadbu desítek cibulí na několik odlišných stanovišť a doslova statistické vyhodnocení znaků. Jistou cestou by byla analýza DNA, údajně se na ní pracuje. Objevilo se dokonce tvrzení, údajně od spolehlivého liliáře, že při množení nebo při DNA analýze došlo k omylu, k záměně, a za dva různé kultivary byl expedován jen jeden. Jak říkám, dokud nebude provedena DNA analýza spolehlivou

laboratoří, tzn. v Holandsku nebo na některé americké univerzitě, nebudeme mít jistotu.

Ed S. použil pyl SR na White Henryi a Gold Eagle, což jsou diploidy. Semenačce nenesou červenou barvu v hrdle květu, znak charakteristický pro SR. Paní Dolly Kölli také tvrdí, že takováto křížení vedou ke vzniku semenáčů nesoucích jen mateřskou genetickou informaci, tedy také jen mateřské znaky. Použití tetra pylů na SR vede k plnohodnotným semenáčům.

John Montgomery použil pyl z Northern Carillon na dva kultivary tetraploidních trubek. Každé křížení poskytlo okolo 10 – 15 semen, dobře klíčících, semenačce dokonce rostou tak, že se John obává, kdy zaberou celou zahradu. Pyl NC použitý na opylení diploidních trubek nevedl k tvorbě semeníků. Pyl tetraploidních trubek použitý na opylení NC poskytl semena.

V roce 2000 převládalo mezi znalci mínění, že NC a SR jsou totožné lilie. Porovnání olistění NC a SR vede mnohé k popírání tvrzení, že jde o stejné lilie. Tak si vyberte!

Do diskuse se také zapojila Judith Freeman. Potvrdila, že SR je triploid a že poskytuje dobrá embrya po opylení. Tvrdí, že většina orientpetů, dokonce i ty vzniklé z křížení tetra x tetra jsou triploidy, zřejmě proto, že tetraploidní semenačky rostou pomaleji, jsou silnější a snadno dojde k jejich zlomení při bouřce, takže málokterý semenačec dospěje dospělosti, aby vykvetl. Uvádí, že při mikroskopické prohlídce pylu jde o plnohodnotná zrnka, kulatá jsou diploidní, oválná haploidní, tento znak pozorovala mnohokrát. Podle Judith, meiosa vajíček (vývoj vajíček s haploidní sadou chromosomů) je pomalejší, končí těsně před otevřením květu, proto náhlý příchod horkého počasí vede ke vzniku diploidních vajíček. Naproti tomu vývoj pylu je ukončen když poupě dosáhne poloviční, max. tříčtvrtěční délky.

Patrick Brown opylil dva květy SR pylem z Yellow Stone nebo Sinfonia (tetra) a dalších pět květů pylem diploidního White Henryi. Tato křížení se neujala. Křížení s tetra pylem vedlo k vývoji mohutných tobolek a poskytla na 50 semen s dobrým endospermem a embryi.

Několik doplňků k této diskusi:

Silk Road je podle všeho identická s Northern Carillon, která pochází z křížení Starburst Sensation x Moonlight, křížení provedli L.M.Collicut a W.G.Ronald (1982), registrována byla spolu s Northern Sensation až roku 1997 (ILR, Suppl. No.16, str. 30).

Starburst Sensation pochází z křížení Damson x *L. speciosum* „Tornado“ (W.G.Ronald, 1975, registrace 1993). Moonlight pochází z křížení Golden Splendor x Companion str., výpěstek Jana de Graaffa, rok registrace neuveden. Avšak obě rodičovské lilie jsou diploidy! Kolem fertility i ploidity Silk Road alias Northern Carillon se vedlo několik diskusí. Já mám osobní informaci poněkud staršího data od přítele Joe Hoella, od kterého jsem před několika lety dostal dvě cibulky (patrně první u nás), že Silk Road dává semena s tetra trubkami a to se mi také podařilo potvrdit.

Karel Vereš

Botanické lilie 37.

Karel Vereš

***L. ledebourii*, Boissier 1882**

Původní rozšíření: Kavkazsko, pohoří Talish v Ázerbajdžánu, region Elbrusu, také Severní Írán, v nadmořských výškách 1000 – 1600m, v habrových a dubových lesích

Květy: tvar turbánkovitý, petaly se stáčejí více než u *L. monadelphum*. Barva je bíložlutá, tečky temně purpurové, prašníky oranžově červené, pyl žlutý, blizna zelenavá. Počet květů obvykle 1 až 3, vzácněji více.

Lodyha: 100 – 120 cm, hladká

Listy: 100 – 120 mm x 20 mm, uspořádané spirálovitě, směrem nahoru se zkracují.

Cibule: oválovitého tvaru, výška 110 mm, šíře 7 – 90 mm, barva bílá, na světle žloutne

Klíčení: hypogeické, pomalé, semena se tvoří i samoopylením

Doba květení: květen, červen

Poznámka: pěstování je obdobné jako u ostatních kavkazských lilií, bez zvláštních nároků na půdu. Stanoviště lehce zastíněné. Hybridy známé nejsou, Zalivskij popsál křížení s *L. candidum*, semenáče neudržel.

Literatura: Derek Fox, *Growing Lilies*, str. 138, Croom Helm, 1985.

Hybridní lilie 37.

Karel Vereš

***Latvia, Ia/b*, Lotyšsko**

Rodičovství: ((Conn King x (Lime Ice x nepojmenovaný semenáč)) x Tango Nocturno), křížení ve firmě Bischoff Tulleken (1989), pojmenování a registrace tamtéž (2001)

Lodyha: 110 cm, zelená

Listy: tmavě zelené, rozložené střídavě, 170 x 27 mm

Květy: průměr 170 mm, petaly 90 x 30 – 35 mm, nestáčí se, pouze špičky mírně. Základní barva je jasně žlutá, hustě pokrytá tmavěrudými podlouhlými skvrnami. Hrdlo je žlutozelené, rub petálů jasně zelenožlutý, nektarie jsou bíle plstěné. Pyl je hnědooranžový, blizna šedorudá.

Doba květení: červen

Poznámka: Latvia je výrazným představitelem tzv. Tango hybridů, které se šokujícím způsobem objevily nejdříve v Lotyšsku a díky svému nápadnému zjevu se – jako kdysi brašmarky – staly komerčně dobře využívaným hitem. Zdá se, že výrazná podlouhlá kresba skvrn je dominantní i při křížení, což dokazuje Tango Nocturno i v tomto případě.

Literatura: ILR, Suppl. No. 29, str. 27 – 28, 2002

Anketa Severoamerické liliářské společnosti o nejlepší lilii roku 2002

Karel Vereš

V originále NALS Popularity Poll byla založena r. 1974 přičiněním zejména J. Wadekampera, který v r. 1988 navštívil také naši republiku a zúčastnil se tehdejšího symposia v Pardubicích. Anketa se pořádá každoročně, přispívají do ní liliáři, členové NALS z celého světa, takže výsledky mají širokou platnost. Lilie, které opakovaně obsazují první místa, se dostávají do Hall of Fame – Síně slávy – a už se o nich nehlasuje. Jsou to Black Beauty, Casa Blanca, Connecticut King, Enchantment, Journey's End, Red Velvet, Scheherezada a White Henryi.

Respondenti mají za úkol vyjmenovat 10 nejlepších lilií, se kterými byli na svých zahradách nejvíce spokojeni. Tady je loňské pořadí:

1. Northern Carillon, alias Silk Road, 312
2. Leslie Woodriff, 138
3. Anastazia, 131
4. Arabesque, 104
5. Tiger Babies, 68
6. Claude Shride, 58
7. Purple Reign, 57
8. Catherine the Great, 54
9. Iowa Rose, 50
10. Ariadne, 45
Starburst Sensation, 45

Výsledky této ankety uveřejňujeme každý rok. Pokud je sledujete, můžete si také ověřit, že v posledních letech začínají mít výraznou převahu orientální. V posledních pěti letech se na prvních dvou místech střídají Leslie Woodriff a Silk Road a v první desítce se zpravidla objevují také Anastazia, Arabesque i Starburst Sensation. Pro některé naše liliáře může být možná umístění Claude Shride (krásný červený martagon hybrid) překvapivé, ale musíme vzít na vědomí, že martagon hybridy mají zejména v USA v posledních letech vysoký kurz.

Botanické druhy získávají tradičně méně bodů. Loňské pořadí vypadá takto:

1. *L. martagon*, var. *album!!!*, 10
2. *L. auratum*, var. *platyphyllum*, 8
3. *L. canadense*, var. *coccineum*, 6
4. *L. speciosum*, var. *rubrum*, 6

I toto hlasování potvrzuje současnou popularitu martagonů.

Na anketním lístku mohou respondenti krátce zhodnotit sezonu i své oblíbené, tyto poznámky jsou bez úpravy také zveřejněny. V mnohých případech je to také čtení poučné.

Povzdech na závěr. Svého času jsem se pokoušel podobnou anketu organizovat i u nás. Bohužel jsem dostal tak málo odpovědí, že vyhodnocení neodráželo skutečnost. Třeba na některé schůzi bychom se k tomu mohli ještě vyjádřit.

Drobné rady, které jsem si ověřil

Karel Vereš

V americkém liliářském čtvrtletníku popisuje D. Tomso (QB NALS, 55, No. 4, str. 19, 2001) své zkušenosti s použitím kokosového vlákna jako náhrady za sphagnum, tedy rašeliník, který je výborný substrát k různým účelům, ale neměli bychom o něj les ochuzovat. Zprvu jsem se domníval, že jde o téma pro nás neaktuální, pak jsem ale zjistil, že kokosové vlákno se prodává i u nás, a tak jsem koupil a zkusil. Přednosti tohoto materiálu popisuje už uvedený autor:

Kokosové vlákno při vyschnutí nemění objem a proto se kořenový bal např. v nádobě nesmršťuje. Po vyschnutí opětovně snadno nasaje vodu, na rozdíl od přeschlé rašeliny. Kokosové vlákno je mírně kyselé, pH 6,0 – 6,5, což mnohým liliím velmi vyhovuje i při výsevech. Kokosové vlákno je méně efektivní při zachycování iontů, např. při aplikaci rozpuštěných hnojiv, na druhé straně při výskytu některých toxických prvků jako je např. fluor z fosfátů, to může být i výhodné, protože při další zálivce se tyto škodlivé ionty vyplaví.

Nevýhodou kokosového vlákna je vysoká cena a také může být potenciálně kontaminováno některými solemi, což se ale neprokázalo a navíc tyto soli mohou být při té zmíněné malé retenční schopnosti vyplaveny.

Kokosové vlákno je u nás prodáváno v některých supermarketech ve formě úzkých lisovaných cihel. Cihla, nebo chcete-li velká briketa, se vloží do velkého kýblu a zaleje velkým množstvím vody. Do rána vám velmi kvalitní materiál s dlouhými vlákny „leze“ ven z nádoby, a tak propříště budete hledat větší nádobu. Ve směsi s agropérlitem nebo kvalitním pískem tvoří vynikající substrát zejména pro výsevy v nádobách.

Odrazuje jenom ta cena, jedno balení stojí 35-38 Kč, avšak nabobtnalý materiál co do objemu vydá asi na půl pytle černé rašeliny, přičemž kvalita je nesrovnatelná.

Solarizace, neboli tepelná dezinfekce půdy

V jiném čísle téhož časopisu (jsem líný hledat přesnou citaci) jsem našel návod na jednoduchou nechemickou dezinfekci půdy. Pro mne je dost běžné, že střídám na záhonech lilie s bramborami (1 rok) a jahody (2-3 roky). Po jahodách bývá záhon i zaplevelený, po bramborách méně. Záhon po raných bramborách, případně i po jahodách, se dá už v červenci znovu zryt. Poté se povrch mírně upraví hráběmi a důkladně se zalije. Podle doporučeného postupu se záhon zakryje průhlednou bezbarvou fólií, kterou je třeba na okrajích zatížit. Vtip celého postupu spočívá v tom, že již během několika dní začnou klíčit semena plevelů, protože však současně dochází v důsledku akumulace tepla k přehřátí půdy, vyklíčené rostlinky se „uvaří“. O zvýšené teplotě jsem se sám přesvědčil. Při teplém létě dochází k prohřátí půdy do značné hloubky a tím i k určité sterilizaci půdy. Tato sterilizace půdy bude sice nespécifická a působí jistě i zánik užitečné půdní mikroflory, která se však v dalším roce obnoví – např. po přidání kompostu – stejně jako se nastěhují zpět i žížaly, které zalezly před horkem do hloubky. Změny ve složení mikroflory nemám možnost ověřovat, ale pozemek byl v září bez plevelu a s nezměněnou fyzikální strukturou, takže před výsadbou nebylo třeba opětovně rýt.

Nejlepší drenáž

Již řadu let stříhám zahradnickými nůžkami všechny větvičky ze stromů asi na 3-4 centimetrové kousky. Nůžky mám dobré, takže přecvaknu i centimetrovou větvičku. Po předjarním ošetření stromů mívám docela pěknou kupu, ze které dávám asi 3-4 cm vrstvu na dno výsevných kontejnerů. Po dvou či třech letech po přesázení cibulek lilií veškerý zbytek kontajnerů končí v kompostu jako dobrý kompostovatelný materiál. Nespornou výhodou je také to, že větvičky jsou lehké a mizí beze zbytku ať už v kompostu, nebo větší kousky později i v záhonech.

Ještě k fasciaci

I.J. Černoorský

Pamatuji se, že kdysi dávno, když jsem přišel jako nováček do martagonu, tak se o fasciaci vedla debata, jejímž závěrem bylo, že jde o jev způsobený přebytkem živin. Někdy jsem se s fasciací setkal někdy ne. O čem se chci zmínit, je tento jev. Velmi často se mi objeví fasciace u *Fritillaria imperialis*, ať jde o červenou nebo žlutou formu. Zatímco „normální“ rostliny bez mé snahy vytvoří téměř stoprocentně semeníky, u fasciovaných lodyh jsem ještě nenašel vyvinutou tobolku. Je to způsobeno nedostatečnou výživou díky nedostatečně fungujícím cévním svazkům, tj. výživě květů a vyvíjejících se semen, nebo něčím jiným. Rybízy u rostlin nejsou a čerstvý kompost také ne. Má někdo komentář nebo možné vysvětlení? Našli jste vyvinuté semeníky u lilií?

Letošní liliářské výstavy

Rakovnická výstava je naší již tradičně se opakující výstavou. I letos se koná v Rabasově galerii ve dnech 4. – 6. července. Příjem květů je už ve čtvrtek 3.7. odpoledne, instalaci chceme dokončit už tento den. Večer se opět bude konat přátelské posezení v některé místní restauraci.

Ubytování je zajištěno v internátu místní zemědělské školy cca za 150 Kč. Při dovozu většího květů (30) výbor hradí cestovní náklady.

Kontaktní adresa: Jiří Hloušek, Pražská 998, Rakovník, tel.č.: 313512817. Aranžování lilií je zajištěno, doprovodní zeleň vítána.

Celostátní výstava lilií a dalších okrasných rostlin se koná opět v Lysé nad Labem 10. – 13. července. Nosnou květinou budou opět lilie. Příjem květů je ve středu 9. července. Aranžování rovněž zajištěno, větší množství květů pomůže dovézt vedení ČZS, cestovní výlohy ale budou uhrazeny pěstitelům, kteří exponáty přivezou vlastními vozy (na auto musí být uzavřena havarijní pojistka, kopii velkého technického průkazu s sebou). Ostatním dovozcům budou cestovní náklady proplaceny podle jízdenek.

Na obou výstavách bude probíhat také odborná soutěž exponátů amatérských pěstitelů, jednotlivé kategorie budou stanoveny na místě. Výbor ZO Martagon předem děkuje za aktivní spolupráci při přípravě i likvidaci výstav a zve všechny členy na prohlídku.

Ve stejné době jako rakovnická výstava se bude konat také výstava ve skanzenu v Rožnově pod Radhoštěm, kterou pořádá moravská organizace Lilium Brno.

Výstava ve Volyni - 2. ročník

- Název:** „Květy-Volyně 2003“ resp. „Výstava květin a obrazů“
Možno vystavit velmi pozdně kvetoucí lilie a další okrasné květiny.
K dispozici jsou malé (na drobné květy) i větší vázy.
- Místo:** Městské kulturní středisko
Stará radnice
náměstí Svobody č. 1
Volyně
- Termín:** 9.-10. srpna 2003 v rámci místní poutě
Otevřeno: Sobota 9-19 hod
Neděle 9-17 hod
Příjem květů a instalace - pátek 8. srpna
Společenské setkání – pátek večer
- Ubytování:** Rezervace zajištěna v DM průmyslové školy (nocleh cca 120 Kč)

Soutěž výstavních exponátů se neplánuje, bude však organizována anketa návštěvníků s oceněním vítězných vystavovatelů

Další informace poskytnete: Jiří Kovář, Na Vyhlídce 624, 387 01 Volyně,
tel.: 383 372 984
e-mail: jiri.kovar.volyne@worldonline.cz

Všechny naše členy srdečně zve k účasti (vystavovatelské) i divácké návštěvě výbor ZO ČZS Martagon.

Jubilanti:

Červenec 2003	Josef Řehák, Doksy u Kladna	75 let
Srpen 2003	Boleslav Král, Náměšť na Hané	89 let
	Josef Litner, Rychvald	82 let
Září 2003	Miroslav Munzar, Dvůr Králové n/L	75 let
	RNDr. Karel Vereš, Praha 9	75 let
	Josef Fait, Staňkov	75 let
Říjen 2003	Jan Klement, Rouchovany	60 let
Prosinec 2003	Jiří Rybář, Nová Role	70 let